

I sin ifver att understödja näringar och industri men utan tvifvel äfven af önskan att bereda fångarna såväl i Tukthuset som i Smedjegården systerställning upplät man tid efter annan betydliga delar af barnhustomten åt handverkare och industriidkare. Dessa fingo, för så vidt icke fängelsets hela skötsel var utlämnadt på arrende, använda mot öfverenskommen ersättning icke blott fångarnas arbetskraft och arbetsduglighet utan äfven åtskilliga för fängelset afsedda lokaler.

Då staden 1672 öfvertog förvaltningen af Tukthuset, gjordes endast obetydliga försök att förbättra det usla tillståndet inom fängelset. En af de viktigaste var beslutet att från och med 1693 endast mottaga kvinnor därstädes. Fångarna utlämnades 1758 till en entreprenör för renhållning af stadens torg och gator och senare, 1767, till föreståndaren för ett salpetersjuderi. Vid bägge tillfällena skulle arbetsgifvaren ansvara för fångarna samt bereda dem inkvartering, kost och beklädnad. Sedan fångarna i dessa enskilda häkten frusit, hungrat och arbetat, flyttades de slutligen 1779 till den på Långholmen inrättade nya arbets- och straffanstalten. »Därmed, säger den i Sveriges fångvård mest sakkunnige författaren,¹ var ändtligen tukthusets alltmera ömkliga, ja, upprörande historia slut. I mer än 150 år hade denna vår första själfständiga fångvårdsanstalt ägt bestånd, då den genom det anförda beslutet fick avsluta sin i sanning eländiga tillvaro».

En k. förordning hade 1698 påbjudit att i Stockholm skulle inrättas ett »Arbetz- Rasp- och Spinnehuus».² Den nya straffanstaltens ändamål skulle vara att mottaga: »Så wäl wanartige Tiggiare, som andre oseedige och olydige Barn och Tiänste-Poijkar, dhe där på föregående åtwarningar ingen bättring willia låta påskijna, skola straffas med Arbete uti Raspendet af allehanda Brissilie Trää, som till Färge-Stoffer brukas, börandes arbetet af dem, som öfwer samme Raspehuus jnseende hafwa, för hwar och en så proportioneras, som des brått förtiänar samt hans ålder och krafter tåla kunna. — — — Och skola allehanda wanartige, föhre ock starcke Qwinspersoner under en tiänlig uppsikt tilhållas at giöra dageligen sitt wisse Arbete med Lijns beredande, häcklande och spinnande, lämpat efter hwars och ens ålder och krafter, samt begångne förbrytelser».

I brist på penningar kom icke denna straffanstalt till stånd förr än 1724, då en egendom på Långholmen inköptes och de därstädes befintliga böningshusen inreddes för ändamålet. Sedan de gamla byggnaderna 1746 undergått betydliga förändringar, uppsattes öfver ingången till anstalten följande inskrift: »Stockholms Stads Spinn- och Rasphus. An. 1750». I stort sedt blef denna inrättning intet annat än ett gemensamhetsfängelse, dit man förpassade, liksom till Tukthuset, förbrytare och lösdrivvare, gamla och unga, friska och sjuka. Bland dem funnos äfven de, som af fattigdom tvungits

¹ Sigfrid Wieselgren, Sveriges Fängelser och Fångvård från äldre tider till våra dagar, Sthlm 1895, s. 241.

² Kongl. Maj:tz Nädige Stadga och Förordning. Angående ett Rasp- och Spinnehuus inrättande i Stockholm. Datum Stockholm den 21 Octob. 1698.

att därstädes söka sin nödort. Lifvet inom dessa dystra och ofta öfverbefolkade salar har beskrifvits såsom afskräckande.

Ett Rasphus upprättades icke. Särskildt för män lämpliga sysselsättningar saknades äfven, om man icke såsom sådana vill anse gaturenhållningsarbetet inom staden. Anstalten var ett spinnhus, af hvilket framför allt industriidkare drogo fördel. Det kom dock tider, då nästan all sysselsättning och därmed all inkomst saknades för anstalten. En följd häraf blef ekonomiska svårigheter, hvilka emellertid afvärdades därigenom att K. Maj:t 1727 och 1735 tilldelade Spinnhuset andel i vissa allmänna medel, af hvilka bildades den s. k. spinnhusfonden.

Först i början af 1800-talet företogs några mera genomgripande förändringar i straffanstaltens organisation. Från 1808 till och med 1812 lydde Korrektionshuset, såsom inrättningen äfven kallades, under allmänna fattigvården, hvilken, lika litet som föregående styrelser, lyckades i sina försök att därstädes införa ordning och tukt. En mera betydande omorganisation undergick denna inrättning först sedan K. Maj:t 1825 tillförordnat en »Styrelse öfver fångelser och arbetsinrättningar i Riket». Redan 1826 företog denna styrelse två stora förbättringar, nämligen den att genom nybyggnader bereda fångelser större och lämpligare lokaler samt den ännu viktigare att efter anskaffande af andra lokaler förlägga de manliga och kvinnliga fångarna inom skilda anstalter. I den gamla Smedjegården på Norrmalm ombyggdes och inreddes 1827 byggnaderna till en ny straffanstalt, benämnd »Norra Korrektionsinrättningen», afsedd endast för kvinnor, hvarefter den på Långholmen, kallad »Södra Korrektionsinrättningen», utvidgades 1833 och bestämdes uteslutande för män.

Ett märkligt uppslag till enskild välgörenhet, hvilket skulle tjäna till efterföljd icke minst i våra dagar, gaf den goda drottning Ulrika Eleonora. Invid de gamla fattigstugorna, nära Johannes dåvarande lilla kyrka, lät hon 1686 uppföra en anstalt, afsedd att mottaga fruntimmer tillhörande bättre samhällsklasser. Stiftelsen benämndes »Ulricæ Eleonoræ Hospital» eller i dagligt tal Drottningens hospital och sedermera Drottninghuset, såsom inskriptionen på byggnadens framsida åt Johannesgatan angifver. På en svart järnplåt stå där tecknade med förgyllda bokstäfver de enkla orden: »Drottninghuset 1686».

Hospitalet ställdes under uppsikt af borgmästare och råd. Inom anstalten skulle, enligt drottningens befallning, mottagas »så många fattiga, som kunde få rum, och efter som dhe woro elendige till, samt erhålla så mycket om weckan, som det kunde till deras underhåll behöfwas, somblige mehr och somblige mindre». ¹ Då utrymmet icke tillät att bereda rum åt

¹ Redogörelse aflemnad till Presidenten Grefwe Wrede angående Hennes Högstsahl. Kongl. Maj:ts Hospital wijd St. Johannis, 31 Oct. 1693. Redogörelsen är undertecknad af rådmannen Chr. Thesmar, som hade haft drottningens förtroende att ordna anstalten och som efter hennes död förvaltade densamma under inseende af borgmästare och råd. — I riksarkivet. Stockholms stads acta. Hospitalsväsendet.

alla, som voro förtjänta af hjälp, lämnades äfven penningeunderstöd åt vissa utom inrättningen boende personer.

Efter drottningens död kom stiftelsen i lägervall, såsom det säges, hufvudsakligen genom intagning af för många pensionärer. Borgmästare och råd befriades 1721 från öfverinseendet öfver anstalten, och en k. direktion, sammansatt af innehafvare af statsämbeten eller kyrkliga tjänster, öfvertog ledningen af Hospitalet. Nyttiga förändringar vidtogos därefter, och stiftelsen återfördes till sin ursprungliga uppgift. I sammanhang därmed beslöts att icke tillåta understödstagare vistas utom anstalten. Det föreskrefs¹ nämligen 1757 »at alla utom Drottninghuset wistande Hospitals Lemmar må nu strax blifwa genom såwäl skriftligt anslag på Drottninghusets dörrar som skriftliga antydningar påminte, at med deras gång- och sängkläder samt annan förmögenhet flytta in uti Drottninghuset, med förnyad åtwarning, at de i annor händelse skola deras här åtniutna underhålls-penningar förlustige ware och skylla sig sielfwa för deras tresko och egenwillia, som torde hos mången gå så långt, at de hålla sig för gode at wistas inom

detta genom en så stor Drottningens gifmilda hand upbygda Huset».

Underhållstagarne erhöillo månatligen en efter deras forna lefnadsvillkor beräknad penning från 9 till 12 och 16 daler, och därmed fingo de sörja, så godt de kunde, för anskaffande af föda och kläder. Till bostäder voro åt dem upplåtta fyra större salar, 2 för 24 och 2 för 25 personer.

Drottninghuset.

Än i dag lämnar drottning Ulrika Eleonoras milda stiftelse åt omkring 50 pensionärer en lugn fristad i de gamla, något låga salarna. Visserligen hafva på senare tider dessa lokaler undergått förbättringar och därjämte har det ursprungligen fastställda antalet platser betydligt minskats, men i alla fall torde byggnaden i fråga om inredning och öfriga anordningar knappast motsvara de större kraf, som man ställer på en dylik anstalt.

Det för Drottninghuset nu gällande reglementet är af K. Maj:t fastställt den 11 maj 1883.

¹ Protokoll öfver Directionens sammankomst på Hospitalet den 19 Dec. 1757. I riksarkivet. Stockholms stads acta. Hospitalsväsendet.

5.

Fattigvården under politikollegium. — Utvidning af Danviks hospital. — Politibarnhuset. — Husfattigkassan. — Insamlingar för de fattiga. — Stamböcker och armbössor.

Att döma af det mindre lyckliga försök, som drottning Ulrika Eleonora sades ha gjort, att ställa sitt hospital under ledning af borgmästare och råd, vore man kanske frestad anse denna förvaltande myndighet föga lämplig att ägna sig åt dylika värf. Utan att taga hänsyn till de ofafvisliga behof, som nöd och elände förorsaka, förebrådde man politikollegium att ha hänvisat till hospitalet därtill icke kvalificerade personer, så att stiftelsen småningom nedsjönk till en vanlig försörjningsinrättning. Men under den k. direktionens auspicier tyckes åtminstone en tid bortåt samma tillvägagående ha fortfarit. I öfrigt må dessa anklagelser mot politikollegium gälla hvad de kunna, det ländar obestriddigen denna myndighet till heder att under tider af krig, farsot och hungersnöd ha lyckats med mycket begränsade tillgångar förebygga, att bland Stockholms befolkning eländet tog öfverhand.

Hufvudstaden erhöll 1634 en själfständig styresman, sin förste öfverståthållare. Denne hade att med magistratens bistånd vaka öfver stadens alla angelägenheter och således äfven öfver de fattigas försörjning. Skötseln af denna förvaltningsgren blef 1636 uppdragen åt borgmästaren och rådmännen i justitie collegium, ett af de fyra collegier, uti hvilka stadens magistrat då indelats. Den öfverflyttades 1672 till politie collegium¹ med åliggande för borgmästaren att tillse, »at Bättlerijet och Tiggerij icke så allmänt tillåtas utan at the fattige sin hjälp och underhåld bekomma, the som förmå arbeta, ther til drifwas, eller aldeles förwijsas. Förthenskul skal han omsorg draga, at igenom (uthi hwart Qwarter i Staden och på Malmarne) förordnade Qwarter- eller Rootmästare, samt öfwer them tillsatte Inspectorer förnimma och sigh kunnige giöra, hurudant slagz Folck uthi hwart Huus och Gård boendes äro, och hwar medh the sig nähra. — — — Under hans direction skole och wara Kyrekior, Scholor, Hospitaler och fattigas Huus, om hwilka han ordna och ställa skal, at alt må skickeligt och wäl tilgå, thes Räckningar och andra saker uptaga och skiärskåde».

Dessförutan hade politikollegium att handlägga en mängd andra ärenden, såsom stadens bevakning, renhållning, belysning, brandväsende m. m. Men borgmästaren ägde rätt att fördela ärendena mellan rådmännen, och på så sätt fick en af dem uppgiften att handlägga de fattigas försörjning.

Politikollegium eller, om man så vill, den omnämnda afdelningen inom detsamma, blef sålunda den första organiserade fattigvårdsförvaltning-

¹ Kongl. Maj:tz Förordning öfwer Stockholms Stadz Styrelse. Datum den 12 Decemb. 1672.

gen i Stockholm. Denna förvaltning omfattade: härbergerande af ålderstigna och värnlösa samt sjuka och lytta, utdelning af insamlade penningunderstöd och andra fattigmedel, uppbörd och förvaltning af statsbidrag, donerade kapital m. m. samt skötsel af Sanct Görans och Danviks hospital.

Inom en trång ämbetslokal i ett närmast den gamla rådstugan beläget hus vid Stortorget och efter 1732 i öfversta våningen af det Bondeska palatset vid Riddarhustorget, dit rådstugan »interimvis» blifvit förlagd, inrymdes fattigvårdens expedition eller, såsom den kallades, Politie Collegii Contoiret. Vid verket tjänstgjorde en bokhållare och en kassör¹ samt några skrifvare. De anställda betjante voro talrikare, men de flesta af dem användes såsom uppbördsmän af fattigmedlen eller uppsyningsmän öfver bettlare och löst folk m. m. För göromålens jämna gång ansvarade den rådman, som hade närmaste ledningen af fattigförsörjningen. Denne pröfvade äfven i första hand de hjälpsökandes behof, hvilket skulle styrkas med vederbörliga handlingar, bl. a. prästbetyg och intyg af polismyndighet eller af någon känd och aktad person i staden. Efter föregående granskning föredrogos och afgjordes målen inför kollegium under borgmästarens ordförandeskap.

Enligt k. förordningen öfver Stockholms stads styrelse af 1672 skulle politikollegium sammanträda hvarje torsdags förmiddag för att öfverlägga om »hvad som widh Kyrckior, Scholor, Hospitalet och the fattiges försörjande, samt om Förmyndare Cammaren och the omyndige Barns rätt kan finnas nödigt at rätta och förordna». Naturligtvis måste kollegium icke sällan hålla flera sammanträden samma vecka, någon gång till och med två sammanträden samma dag, då förmiddagssessionen började kl. 8 på morgonen, och eftermiddagssessionen vidtog kl. 3.

Hospitalet vid Danviken var allt fortfarande den bästa utväg, som stod stadens fattigvård till buds för att bistå de verkligt behöfvande.

Så genomgripande äro de förändringar, som denna anstalt med tiden undergått, att man numera icke skulle kunna göra sig en föreställning om hvad konung Gustafs skapelse varit, om icke i stadsingeniörskontoret återfunnits en situationsplan öfver inrättningen, sådan den var innan de ursprungliga träbyggnaderna nedrefvos och ersattes med andra af sten. En jämförelse mellan de båda här sammanställda planerna öfver den forna inrättningen och den nuvarande visar bäst den betydliga förändringen och utvidgningen, som hospitalet med tiden undergått.

Man vet, att på konungens befallning förlades den första byggnaden nere vid sjön, och att vid sidan af denna uppfördes erforderliga ekonomihus samt en kyrka, allt af trä. Under årens lopp ökades antalet byggnader, afsedda för olika ändamål. Bland dem må nämnas »penningestufwan» för de

¹ I Danvikens arkiv finnas följande för dessa tjänstemän utfärdade föreskrifter:

Instruction, hwarefter Bokhållaren wid Stockholms Stads Politie Collegium sig hafwer att rätta. Gifwen Stockholm den 5 Novembris 1764.

Instruction, hwarefter Casseuren wid then under Politie Collegii förvaltning ståendes Hus Fattig Cassa sig hafwer att rätta. Gifwen Stockholm den 18 Januarii 1769.

fattiga, hvilka 1701 flyttades till Hospitalet från fattigstugorna vid Johanneskapellet på Norrmalm. Denna penningestuga indrogs 1758, då de därstädes befintliga fattiga öfverflyttades till församlingarnas fattighus. Äfven här och hvar inom egendomen sköto upp åtskilliga andra små boningshus, hvilka med vederbörligt tillstånd uppfördes af en eller annan bland dem, som köpte sig in i fribröd, alldeles såsom i gångna tider, då en ensam person eller något äldre gift folk byggde upp åt sig en bostad i närheten af ett kloster, af hvilket man tillförsäkrat sig skydd och vård för sina återstående dagar — en förbindelse, som exempelvis Vadstena klostret i upprepade fall iklädde sig.¹ Efter ägarens död tillföll byggnaden klostret.

Med tiden blefvo de flesta af Hospitalets ursprungliga byggnader så bofälliga, att de måste rifvas 1719, då den välgörande drottning Ulrika Eleonora lät uppföra det nuvarande stora hospitalshuset med sin egendomliga kyrka, hvilken 1725 högtidligen invigdes. Detta hospitalshus, af hvilket en bild å följande blad upptagits, utgör numera den gamla stiftelsens förnämsta minnesmärke och prydnad. I densamma finnas fyra salar, alla stora, ljusa och väl underhållna, hvilka fordom betecknades med de tilltalande benämningarna: den röda, den blå, den gula och den gröna salen.

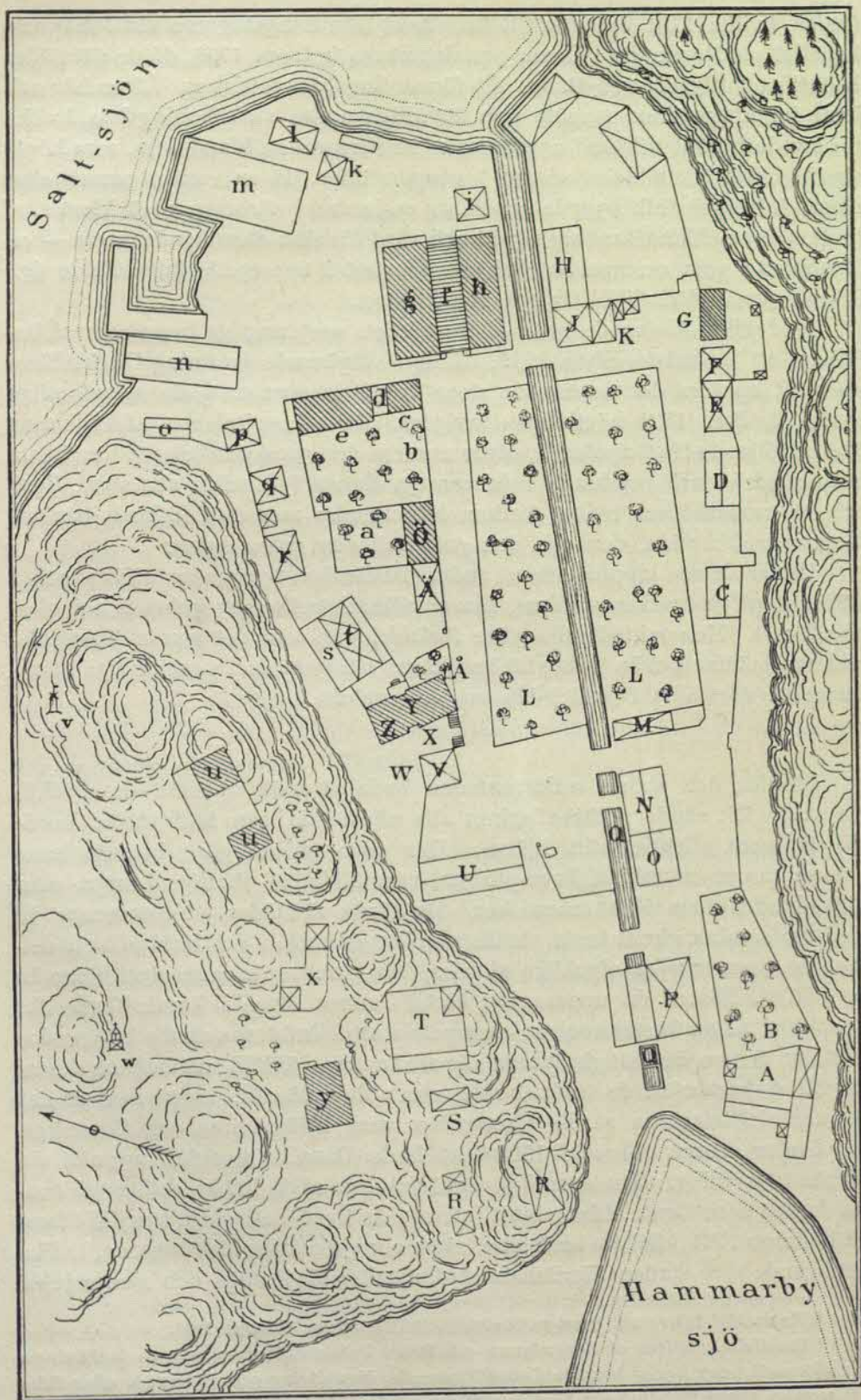
Under årens lopp ha flera andra fallfärdiga byggnader rifvits och i stället uppförts vackra stenhus, såsom administrationsbyggnaden och ekonomihuset. Men oaktadt alla yttre förändringar, som det gamla Hospitalet undergått, talar det än i dag till besökaren sitt tysta språk om otaliga lidanden, som därstädes funnit hjälp och hugsvalelse.

Utänför den sköna residensstaden hade sålunda uppstått de olyckligas stad. Dit sände politikollegium alla nödställda, som fattigvården borde på ett mera effektivt sätt hjälpa. Där voro på en gång boende inom samma murar orkeslösa, krymplingar, vanställda, af obotliga kropps- eller själslidanden hemsökta människor. De förde därstädes ett gemensamt lif med en samhörighetskänsla, hvilken söker uttryck i det bistånd och deltagande, som mindre olyckliga skänka dem, hvilka de anse olyckligare än de själfva. Såsom en uppmaning härtill funnos äfven i föreskrifterna för Hospitalet några bestämmelser, exempelvis att fribröderna skulle intaga sina måltider senare än fattigbröderna för att komma i tillfälle att betjäna dessa; att vid sjukdomsfall de friska borde vaka vid de döendes läger; med ett ord att underhållstagarna skulle sinsemellan vara hjälpsamma och försonliga.

Under senare delen af 1700-talet hade Danviks hospital uppnått sin största utveckling. Den egentliga försörjningen af de fattiga sköttes på enahanda sätt som förut. Af särskildt intresse är hvad kollegium i en till öfverståthållaren 1761 afgifven berättelse² säger om sjukvårdsafdelningarna, hvilka fortfarande voro stadens förnämsta vårdanstalter för kropps- och sinnessjuka.

¹ Hans Hildebrand, Sveriges Medeltid, D. III, Sthlm 1903, s. 1101.

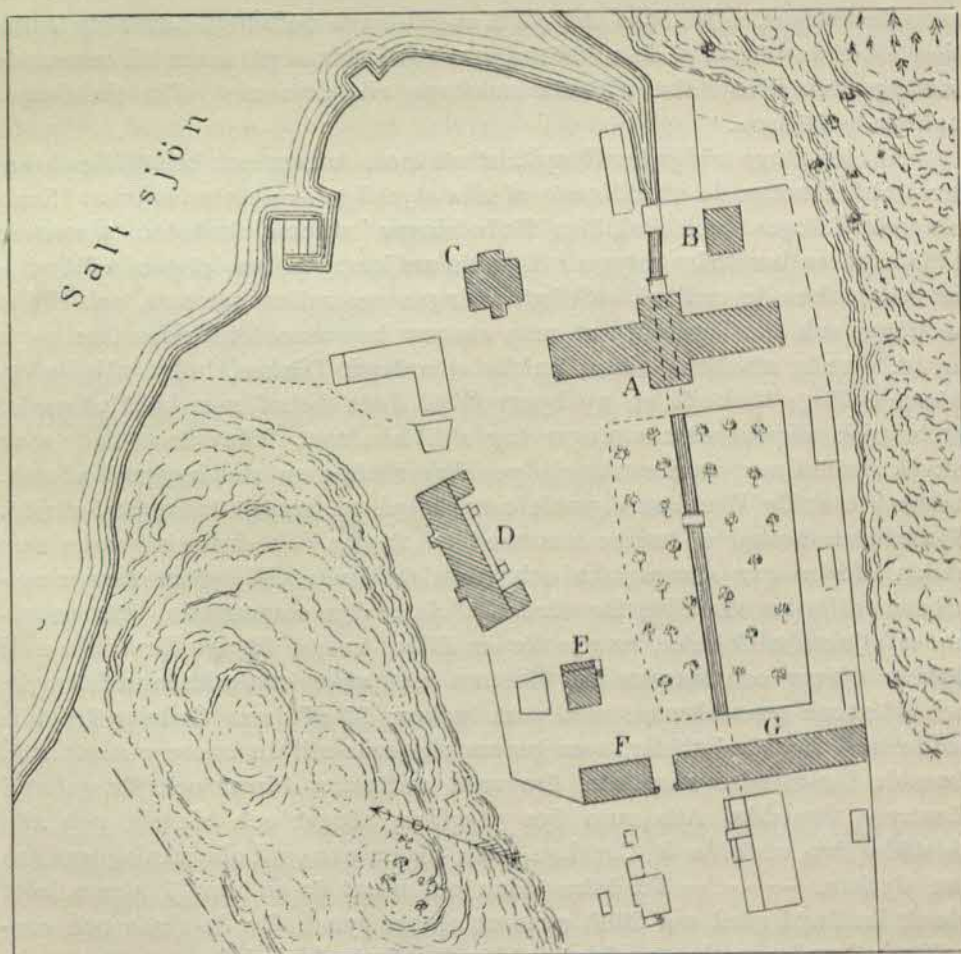
² Berättelse, afgifven af Borgmästare och Råd i Politie Collegium, om de inrättningar och giöromål, som under bemälte Collegii inseende, förvaltning och afgiörande efter äldre och sednare tiders författningar hörddt, samt ännu höra. Afskrift i riksarkivet.

Plan af Danviks hospital 1717. Efter original i stadsingeniörskontoret.

CHARTA OCH GRUNDRITNING ÖFVER DANWIKEN. AFTAGEN OCH UPSATT
ÅHR 1717 IN JUNIO. PETR TILLEUS.

A Möllnar Gården.	T Swjngård.	i Fattig Badstufwan.
B Krydd- och Kärlgårds Tompt.	U Spanmålsbodan.	k Ett prävet.
C Cureer Stufwa.	V En stufwa och kök.	l Ett slachtarhus.
D Torckbadstufwa.	W Kryddgård.	m Schärenbergs arfwingars eller Werner Greöns Stenhus Bodan.
E Wedbodan.	X Inspektorens Gård.	n Spanemåls- och magacins Bo- dan.
F Fribröds Cammar.	Y Inspektorens byggnad.	o Fähus.
G Fattig stufwa.	Z Fattigas Bagarstufwa.	p Stall.
H Wedbod.	A En Liten Trägård.	q Swjnstjadia och Fähus.
I Fattig Köket.	Å Wedbodan.	r Lijder.
K Små Gambla koijor.	Ö Prästbyggnaden.	s Schiul öfwer hwällda källare.
L Inspektorens Krydd-, Trä- och Kärlgård.	a Kryddgård.	t Fribröds kök och Drängestuf- wa.
M Fribröds Stugor.	b Kärlgård.	u Därhusen med Gård.
N Mälthus.	c Kläcker Byggnaden.	v Wäderqwarnen.
O Bryggghus.	d Fattig Cammar.	w Klockslapelen.
P Qwarnen.	e Scholan.	x Smidja med gård.
Q Qwarn Bäckan.	f Kyrkan.	y Fribröds Stufwor.
R Gamla Byggningar.	g Södre Stufwan.	
S En gammal stufwa.	h Norre Stufwan.	

Plan af Danviks hospital 1904.

FÖRKLARINGAR.

A Hospitalsbyggnad jämte kyrka.	F Magasin.
B Cellbyggnad jämte arkiv.	G Större byggnad rymmande dels kök,
förrådsrum och tvättstuga, dels
sjukvårdslokaler, bostäder för
personalen m. m.
C Inspektorsbyggnad.	
D Kontorsskrifvareboställe.	
E Enkehus.	

Om de till sjukvård upptagna säges: »Sinnesswage och sådane personer som sig sielfwa ej vårda kunna, blifwa uti de något afsides wid Hospitalet inrättade och med behörig stängsel omgifna särskilta husen, Därhus kallandes, förwarade, samt niuta derstädes Fattigbrödskost, om icke för dem af någon af dess anhörige en lämplig afgift till Hospitalet blifwit erlagd, då densamma undfår Fribrödskost, och för öfrigt hafwa de en till deras ans och vård antagen så kallad Därhuswaktare, som äfwen besörjer derom at berörde usle personer deras tillbörliga kost och annor nödtorft dageligen undfå. Curhuset är under namn af »siukstufwa» ifrån början inrättadt för dem, som uti Hospitalet blifwit intagna, och derstädes sedan kunnat råka i någon siukdom, men nu mera är Hospitalet then tryckande olägenheten deraf påkommen, at så wida något särskildt hus eller Lazarett här i staden ej warit inrättadt, der de med Venerisk siukdom behäftade kunnat till curerande intagas, och sedan det på Kungsholmen befintliga Lazarets Direction alt ifrån början af dess inrättning wägrat sådana personer till curerande mottaga, har Hospitalet nödgats emottaga alla dem med slika siukdomar behäftade fattiga».

Allt för länge nödgades Hospitalet att inom trånga och bristfälliga lokaler omhändertaga de olyckligaste af alla olyckliga — de sinnessjuka. Småningom vidtogos dock åtskilliga förändringar i sinnessjukvården, såsom en 1788 afgifven berättelse intygar.¹ I denna anföres: »Sedan det gamla Dårhuset redan flera år varit så bofälligt, at ingen reparation ägt rum, och tillika så trångt och illa inrättadt, at man snarare kan anse det för den faseligaste arrest, tjenlig at skapa dårar, än för et anlagdt Därhus, hafva väl Vederbörande länge tänkt få en ny byggnad til detta behof, men brist på medel at bestrida sådana omkostningar har altid hindrat». Nämnda år hade man likväl kunnat med sammantiggda penningar köpa en stor byggnad af sten, belägen utanför Danvikens gamla område på en bergsluttning åt Saltsjön. Fastigheten bestod af trenne hus med två flyglar. Uti dessa inrymdes nu i skilda afdelningar sinnessjuka och veneriskt sjuka. Vidlyftiga inredningsarbeten utfördes särskildt för vården af de oroliga sinnessjuka. Där anordnades »tjugusju Celluler, hvarje för en Dåre, hvaraf 19 äro förvarade med dubbla dörrar och starcka lås, fönstren med säker afplankning afstängde, och dörrarne genombrutne med små luckor; 13 af dessa Celluler äro försedde med beqvämligheter, som genom väggarne utifrån kunna ansas. Åtta, ämnade för mindre svagsinte, äro med ordinaira dörrar och järngaller i fönsterna försedde. Alla rum äga väggfasta sängar och bänkar; och alla eldstäder äro utvända åt Coridors, som tilsammans uti alla våningarne äro sex stycken. — — — På östra sidan om huset är en med 7 alnars högt plank instängd gård om 2000 qvadrat alnars rymd, för de sjuke och vanvettige at under vackrare väderlek där få hämta frisk luft».

Såsom sjukvårdsanstalt har hospitalet knappt någonsin lyckats tillvinna sig erkännande. Brist på lämpliga lokaler och personal gjorde det fortfarande

¹ And. Joh. Hagström, Inträdes-tal, om Danviks Hospitals inrättning, hållet för K. Vet.-Acad. den 9 Apr. 1788. Sthlm s. å.

omöjligt för inrättningen att motsvara de fordringar, som man ställde på densamma. Dess bättre erhöill Stockholm sent omsider ett första sjukhus 1752, då det nyanlagda Serafimerlasarettet på Kungsholmen — inom samma område, där det än i dag är beläget — mottog sina första patienter. Dessa voro till en början endast 8 och uppgingo först 1805 till 100 eller det antal, som sjukhuset från början var afsedt att vårda.¹ Under senare delen af 1700-talet erhöill hufvudstaden äfven andra sjukvårdsanstalter, såsom barnbördshuset och inrättningen för veneriska sjukdomars botande. Härigenom befriades hospitalet vid Danviken från en del sjuka, men ännu många år skulle tyvärr den gamla inrättningen mottaga och vårda alla sinnessjuka i hufvudstaden.

En af de viktigaste förändringar i fattigvården, som politikollegium införde, var utan tvifvel upprättandet vid Danviken af en upptagningsanstalt för späda fattiga barn. Detta Barnhus anlades 1755 på Hospitalets mark men något aflägsset från öfriga byggningar. Där vårdades skaror af föräldralösa eller öfvergifna barn, som sedermera antingen utackorderades till fosterföräldrar eller ock vårdades i anstalten, till dess de uppnått den ålder, då de kunde mottagas i stadens barnhus eller försörja sig genom arbete. Till denna inrättning anslogo 1757 rikets ständer »räntan af 200,000 Daler Smt Hufwudstol».

Den omsorg, med hvilken reglementen för denna vårdanstalt utarbetades, vittnar noggsamt om den betydelse, man tillskref den nya inrättningen.²

Ändamålet med barnhuset var att frälsa de späda barnen från kroppsligt och sedligt fördärf, hvarför de äfven i regeln mottogos därstädes, så snart de kunde gå. — De barn, som stannade vid anstalten, skulle tidigt hållas till arbete. Om någon af dem visade sällsynta anlag för läsning, borde han däri uppmuntras. I öfriga fall skulle hvar och en vänjas vid yrkesarbete, dock så att ingen ansträngdes öfver sina krafter. — De äldre skulle stiga upp kl. 6, men de yngre något senare. Efter morgonbönen erhöillo barnen frukost, hvarefter de gingo till skolan eller annan sysselsättning inom inrättningen. Middag intogs kl. 12. Därefter åtnjöto barnen någon ledighet. Senare återgingo de till läsning eller annat arbete. På kvällen, efter intagen måltid, hölls aftonbön och därpå fingo barnen gå till sängs så tidigt, att alla lågo kl. 9. — I öfrigt bestämdes ordningen för barnens dagliga sysselsättning af sysslomannen i samråd med »Scholæ Mästaren» och »Hus Modern», hvilka dock, liksom all öfrig personal, lydde under honom.

¹ Joh. Lor. Odhelius, K. Lazarettet i Stockholm, beskrifwit uti et tal, inför K. Vet. Acad., vid præsidiij nedläggande d. 2 Nov. 1776. Sthlm s. å.

² I Danvikens arkiv finnas följande föreskrifter:

Reglemente, hwarefter den till underhåll för späda Barn här i Staden anslagne Fonden kommer att insamlas och utdelas; Gifwit Stockholm d. 18 Januarii 1769.

Instruktion, hwarefter Sysslomannen vid thenne Stadsens Politie Collegij Barn Hus wid Danviken sig hafwer att rätta; Gifwen Stockholm d. 18 Januarii 1769.

Instruction, hwarefter Inspektoren wid Danwicks Hospital sig hafwer att rätta. Gifwen Stockholm den 11 Januarii 1773.

Instruction, hwarefter Controlleuren wid Danwicks Hospital sig hafwer att rätta. Gifwen Stockholm den 11 Januarii 1773.

Med skäl lades synnerlig vikt därpå, att maten »wål och försvarligen» tillagades. Därjämte ålades sysslomannen och husmodern att tillse, »att af Kokerskan allt sammans användes till Barnens och folkets nytta; hwarföre the ock som oftast böra infinna sig i Köket, till maten lägges i Grytan samt uppbäres på bordet, tå therwid tillses, att then är god och icke för swag i proportion af then qvantitet thertill är worden tagen».

Grundtanken i barnens uppfostran sammanfattas i följande ord: »Att Barnen från theas spädaste ålder wänjas wid arbete och idoghet, är lika wigtigt för them sielfwa och gagneligt för Werket, hwarföre sådane slags arbeten bör för them utses, som swara mot theas ålder och styrcka samt tillika mäst äro lönande, och ingenting sparas hwarken af Beröm eller werkeliga förmåner, som kan uppmuntra Barnen till flit och loflig täflan them emellan inbördes, att willja theruti öfwerträffa hwar andra». Vanligen öfverflyttades barnen vid 8 års ålder till stadens Barnhus, som då åtog sig deras vidare uppfostran.

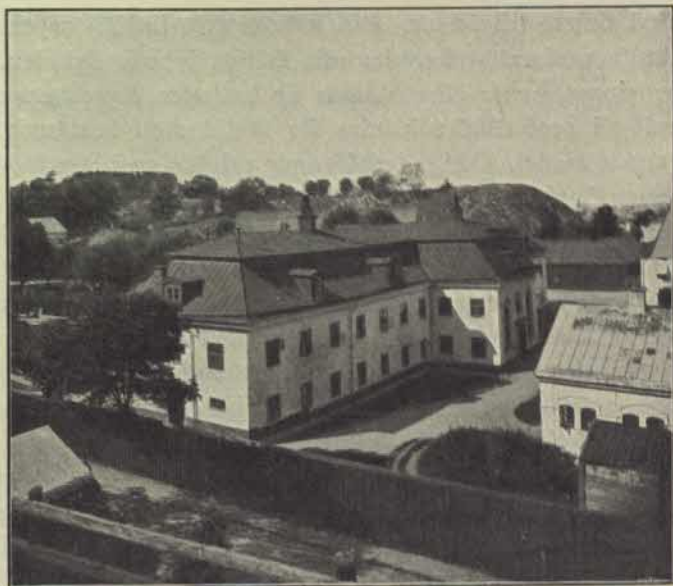
Barn, som icke kunde upptagas i Politibarnhuset eller, som det ock kallades, Lilla barnhuset — hvilket var afsedt att hysa ett 80-tal barn — hjälptes på så sätt, att de antingen utackorderades till fostermödrar, eller att deras egna fattiga mödrar tilldelades visst understöd. En noggrann undersökning af barnets behof var föreskrifven: »När ett Barn till underhåld anmäles och behörighetsattest af then Församlings Präst, ther Barnets Föräldrar bo, eller Barnet finnes, öfwer thess födelse och fattigdom är upwist, skall tillika undersökas om Föräldrarnes näringsfång, och huruwida the gitta thet sielfwa försörja. Pröfwat thet tarfwa allmänt understöd, blifwer thet på sådant sätt utdelt, at alla späda Barn, under ett års ålder få af första Classen eller 12 Daler Kmt i månaden, så framt icke Mödrarna äro Ammor eller dertill tjenliga. Äro Mödrarna Ammor eller har Barnet fyllt tu års ålder, tilldelas underhållet af andra Classen eller 9 Daler. Har Barnet fyllt tre år, njuter det efter tredje Classen eller 6 Daler».

För att intet underslef med barnen skulle kunna ske, erhöoll hvarje barn ett nummer, hvilket inskrefs i barnhusets rulla, och samma nummer påfördes »små blystämplar», som voro antecknade på underhållssedeln. Blystämpeln fästes med ett silkesband omkring barnets hals på sådant sätt, »at theas mödrar eller fostermödrar icke them bortaga kunna».

Den vid collegium anställda betjäningen var ålagd att minst två gånger i månaden besöka barnens hem och göra sig underrättad, huru barnen vårdades. Dessutom skulle mönstringar förrättas fyra gånger om året. Vid dessa tillfällen borde alltid mödrar och fostermödrar allvarligt uppmanas att väl vårda barnen, att lära dem sina morgon- och aftonböner samt att, då barnen uppnått fem års ålder, bibringa dem någon kunskap i läsning. I händelse att barnen försummades, togos de från föräldrarna. »Skulle Föräldrar eller Fosterföräldrar förfalla i liderlighet så att fara är om Barnens vårdslösande och förderfwande, så böra Barnen från them tagas och sättjas i andra säkrare Händer till vidare uppfostran».

Förnämligast af sparsamhetsskäl öfverflyttades 1785 Politibarnhuset till Stora barnhuset, som samtidigt öfvertog den s. k. husfattigkassans tillgångar.

Efter hand förändrades än mer det gamla Hospitalets verksamhet, isynnerhet sedan stadens fattiga öfverflyttats till församlingarnas fattighus och vårdn om de sjuka öfvertagits af andra stadens inrättningar. Numera är Hospitalet bestämdt att vara ett hem för mindre bemidlade män och kvinnor, som därstädes mot en lindrig afgift åtnjuta skydd och vård i sin ålderdom.

Danviks hospital.

Det för Danviks hospital ännu gällande reglemente är af K. Maj:t utfärdadt den 19 augusti 1845, hvare dock 1856 och 1895 vidtagits åtskilliga ändringar.

Hospitalet vid Danviken hade obestriddigen rätt stora inkomster, med hvilka det borde ha varit i tillfälle att betäcka sina utgifter; men till följd af det begränsade utrymmet, kunde inrättningen i alla fall endast mottaga ett mindre antal behöfvande. Till hufvudstaden strömmade emellertid, trots alla förbud och kungörelser, nya skaror från olika delar af landet under förevändning att därstädes söka tjänst och arbete. Fångelser och tukthus fylldes med arbetslöst folk, yngre karlar skickades till armén, arbetsföra kvinnor ålades att inom viss tid träda i tjänst, transporter af orkeslösa och åldringar till deras hemorter företogos tid efter annan, men ändock kvarblefvo i Stockholm hopar af människor, som förr eller senare måste hänvända sig till den allmänna fattigvården. De hjälpmedel öfver hvilka politikollegium förfogade, voro alltför knappa, för att denna myndighet skulle kunna därmed förebygga all den nöd, som under dylika förhållanden rådde i hufvudstaden.

Förutom Danviks hospital hade politikollegium endast en säker hjälpkälla att anlita, nämligen den s. k. husfattigkassan. Denna kassa bildades i äldre tider genom några små enskilda donationer, afsedda att hjälpa de fattiga. Först senare genom tillskott af staten erhöll kassan rikligare bidrag, såsom förmyndarekammarens öfverskottsmedel, andel i rasp- och spinnhusfonden, fattigpenningar erlagda af sterbusdelägare, burskapsvinnare, köpare af ofria tomter, uppbörd af sakören och bötespenningar, auktionsmedel, afgifter af komedianter och savoyarder, andel i kyrkokollekter. Husfattigkassan uppbar vidare frivilliga gåfvor genom insamlingar, testamenten m. m.

Med dessa tillgångar, som naturligtvis inflöto mycket ojämnt för olika år, skulle understöd beredas alla fattiga i hufvudstaden. De bäst lottade voro pensionstagarne eller, såsom de kallades, deputatspersonerna, hvilka genom kollegii bref tillförsäkrades för lifstiden ett bestämdt årligt understöd af donerade medel. Öfriga behöfvande erhöilo en hjälp för kortare eller längre tid, men oftast till ett så ringa belopp, att den icke kunde vara till effektiv nytta. Kollegium säger själfst härom:¹ »När en fattig efter den inrättning, som hitintills varit, allenast får två, tre eller fyra dahler kopparmynt om månaden, så kan densamma sig deraf icke föda och från tiggande på gator och i husen afhållas». Den månatliga fattigpenningen utdelades i S:t Clara kyrka till de behöfvande inom de norra stadsdelarna och i S:t Maria till dem, som bebodde de södra. Penningehjälp utdelades äfven i fattigstugorna vid S:t Johannes och vid Danviken.

Huru obetydliga dessa understöd än blefvo, måste de ytterligare reduceras, allt efter som antalet hjälpsökande ökades eller — hvad än beklagligare var — husfattigkassans tillgångar minskades. Upprepade gånger påpekar politikollegii kontor i sina tjänstememorial, att husfattigkassan icke längre hade erforderliga medel att bestrida »Kiörkioutdelningen» åt stadens fattiga, men att, det oaktadt, allt flera landsortsbor tillätes inflytta till hufvudstaden och måste erhålla hjälp. Ytterligare framhåller kontoret,² hurusom »en mängd fattiga lyckas förskaffa sig understöd genom prästerskapets rekommendationer och intercessioner, så att nästan ingen kollegii dag går förbi utan att åtminstone en 10 à 12 sollicitanter hvarje gång söka underhåll».

Det var ju helt naturligt, att de fattiga skulle i sin nöd vända sig till församlingarnas prästerskap, som, i fall ingen annan utväg fanns, måste hänvisa dem till den legala fattigvårdsmyndigheten. Därmed hade församlingarna dock ingalunda förnekat sin skyldighet att själfva, i mån af kyrkokassans tillgångar, hjälpa de olyckliga. Kyrkoherden var såsom fordom de fattigas målsman och förespråkare. Från predikstolarna och vid kyrkodörarna erinrades ständigt församlingsborna, att de icke fingo glömma de fattiga.

I åtskilliga af de i kyrkorna insamlade medlen, såsom håfgångar och kollekter, hade politikollegium sin andel. Däremot ägde församlingarna att allena förfoga öfver de till dem lämnade gåfvor och testamenterade kapital samt genom armbössor och stamböcker uppburna penningar. Armbössorna kringburos hvarje månad af kyrkobetjäningen, stamböckerna två gånger om året af församlingsbor. Det var säkerligen ingen lätt uppgift, som dessa ädelsinnade män åtogo sig, att gå ur hus i hus och falla sina bekanta eller grannar besvärliga med ständigt återkommande insamlingar, allra helst som församlingarna ingalunda voro de enda myndigheter, som anlidade dylika utvägar att förskaffa de fattiga hjälp. Politikollegium hade nämligen äfven sina stamböcker och fattigbössor för insamling af frivilliga gåfvor. Därjämte fingo andra vederbörande anlita samma utväg för att vid särskildt inträffande fall indrifva penningar till understöd åt behöfvande. Men under alla

¹ Politi- och brandkommissionens protokoll den 2 april 1787. I riksarkivet. Stockholms stads acta.

² Tjänstememorial den 8 sept. 1724. I Danvikens arkiv.

förhållanden funnos i Stockholm åtminstone två myndigheter, som för de fattigas behof ständigt anlitate den allmänna offervilligheten, nämligen politikollegium och kyrkoråden.

Bland politikollegii öfriga fattigvårdshandlingar finnas i rådhusets arkiv två stamböcker med benämning »Book Föör The Huusarma och Fattigha i Stockholm». Den ena bär årtalet 1639 och den andra 1648. På första bladet finnes i hånge böckerna skrivet för hand: »Largitiones Piæ eller Christelig Undsättning förordnat för alle the Fattige Huusarme och Tiggiare uthi Stockholm, hwilkas lägenhet efter nogha Ransakningh så befinnes wara beskaffatt, at the uthan andres Milde Hielp eij kunne sigh sielffwe födha och uppeholla». I dessa böcker äro därefter antecknade gåfvor, lämnade 1639 och följande år, af en mängd goda människor, som önskade bidraga att lindra nöden bland de fattiga. Här märkas namnen Gabriel Oxenstierna, Jacobus De La Gardie, Axell Oxenstierna, Clas Flemming, Linnardt Torstenson, Anna Skytte, Karin Oxenstierna, Carl Mörner m. fl. Främst bland de inskrifna läses:

»Kongl. Maj:it wår allernådigsta Drottning och Fröken hafwer dessa fattiga och huusarma i Stockholm till hielp och uppehälle, att hålla them ifrån gatu tiggeriet, nådigst skänkt och förährat ett tusende Daler Swenskt Silfwermynt. Actum Nyköping den 28 Aprilis A° 1640.

På samtliga den Kongl. Regeringens wägnar:

Gabriel Oxenstierna,

Friherre till Mörrby och Lindholmen.

S. R. Skattmästare.»

Jämte gåfvorna inskrefvos vanligen några ord af medkänsla för de behöfvande. I stamboken för 1639 läses: »Till Guds Namps ähra och dee rätta fattiges Underhållande här widh denne Orten Gifwer iagh Undertecknat åhriligen tiugo Dr sölfvermynte eller dess wärdhe när der på fordras. Actum Stockholm den 1 Jullij Ann° 1639.

Richard Clerck.»

I stamboken för 1648 är skrivet: »Gudh till ähra, och dem fattiga uthi församlingen som äro uthi Stockholm till hielp och undsättning hafwer iagh undertecknat Gifvit Ottatijo Dr Kop. Mynt den 31 Julij 1648.

Maria Sophia Delagardi,

Gust. Oxenstiernas bedröfvade Enckia.»

I stadens arkiv förvaras en uppbördsbok, som likaledes användes för politikollegii räkning. I denna bok finnes införd en så lydande fullmakt: »A° 1739 den 3 November förordnades Bookbindaren Mester Lange och Kryderämaren Carl Kling at gå omkring med denna Book, och samla något för the fattige, åliggandes dem denna Book med the samlade penningarne här uti Collegio, til d. 8 Decembris nästkommande wijd 40 Ds Sillfnt wijte afilewera. Af Stockholms Politie Collegio ut supra».

Det vite, som i denna handling bestämmes för uteblifven redowisning, antyder tillräckligt, hvilka svårigheter kollegium understundom hade för

att komma till rätta med sina uppbördsmän. Någon gång måste lagliga åtgärder vidtagas för att förmå goda men försumliga borgare att aflämna redovisning för insamlade medel. Men i det stora hela var detta ingenting i jämförelse med svårigheten att komma till rätta med stadstjänarne och tvinga dem att fullgöra sina åligganden. Härom finnes i kollegii protokoll under 1600-talet en och annan liten skildring, som förtjänar uppmärksamhet, och icke minst de upprepade klagomålen mot åtskilliga »Fattiggubbar», »Upsyningsgubbar» och »Collectgubbar» — titeln »gubbar» var en längre tid den stående benämningen på de under politikollegium lydande stadstjänarne.

Följande små profbitar äro hämtade ur politikollegii protokoll för 1673 och 1674.

»Inkom de fattiges Inspector på Norre Malm Oloff Nilsson och tillkienna gaf, hurusåsom Collect Gubben öfwer Ladugårdzlandet Peder Jonsson är af Upsynings karlen Lars Muhl tillwit att han i förleden wecka hafwer funnit honom på Ladugårdzlandet liggia uthi en Ränsteen medh Korgen och Bössan, som dhe fattiges medel församlas uthi, full af Öhl och Brennwijn, och när folcket hafwer hulptit honom up af Gathan, hafwer Lars Muhl gått sacht efter honom, att ledsaga honom heem, thå Peder Jonsson under wägen stält ifrån sikh åtskilliga Kakor Brödh, som han under sin Kiortell¹ haft, dhem Muhlen sedan uptagit och honom igengifwit, der till Bem:te Muhl bekiendt dhett Jonsson plägar taga af dhett Brödh som Bagarne gifwa i stället för penningar till dhe fattige och inläggia hoos sina Bekanta, dhett han sedan om aftnarne när han hemgår igentager, och sikh till godo använder, hwarigenom han dhe fattiges dehl mycket försnillar och uthi sin tienst mycket försummeligh är; Begierandes han å dhe fattigas wägnar, att sådant måtte Corrigerat och rättat blifwa, hwaruppå Jonsson straxt blef inkallat då sådant honom förhöltz, hwilken dertill eij stort neka kundhe, uthan sadhe sikh wara af elaka och afwundzfulla menniskior oskyldigt hoos Inspektoren angifwen; Insinuerades deriempte uthi Collegio en Supplication och attest hans oskyldigheet angäendhe, hwilka Collegium eij acktade sikh att föreläsa låta, efter han den 9 Septembris² af Inspektoren sammaledes uthi Collegio för fyllerij och försummelse uthi sin tienst anklagat war, då Collegium hafwer uppå hans då giorda godha lofwen sedt igenom fingren med honom; Så emedan han nu andra gången är blifwen derföre anklagat, och han eij lembnar något hopp om sikh till bettring: thy kan Collegium eij låta honom blifwa wid tiensten, uthan honom densamma härmed alldeles upsäga, hwarföre befaltes Casseuren Malört att taga Kiortelen af honom och skaffa en annan godh, fljigtigh och nychter Karl i stället igen».

»Johann Lagg fattigubben öfwertygades uthaf een fattig siuk piga hafwa tvingat 3 mk. för dhett han hennes Sak skulle framföra och något Underhåldh förskaffa. Hwarföre tilsades han härefter medh tiggarnes uptagande alldeles afstå, och sikh aldrih mehr uthi Collegio praesentera».

»Emådan Upsyningskarlen som uptager de fattiga af Gatorna Erich Lars-

¹ Collect Gubbarna buro särskilda rockar, som dem tilldelades af politikollegium.

² Detta nu afhandlade målet förekom den 27 november s. å.

son inkom för sittande Collegio och stälte sigh mycket otidig och drucken, framdrog sina Kongl. Pass och wijste dem för Borgmestaren och Rådth och sade sigh hafwa tient ährligen och wäl, kastade breftaskan till dören, påckade och sade sigh hafwa gjort sin dienst som en ährlig Karl; Hwarföre för detta sitt owett och fyllerij skull blef han ifrån sin dienst afsatter, efter han tillförnde är förmahnt till flitigh- och nycterheet, och han samma åtwarning eij achtat, men för sin otidigheet skull, skall han plichta med fängelset i gamla rådstugun».

»Här efter inkom Inspectoren på Södermalm Lars Håkansson och gaf Collegio tillkänna, hurusåsom han förleden wecka, när han uttömdt Collectbössan för Collect Gubben öfwer S:te Maria församling Michell Olofsson funnit uti Bössan en Sölfwer penningh som han eij kiänt, emedan stämpelen derpå war mycket afnött, hwarföre han och bem:te penningh iblandh de andra medlen eij räknat, utan lagt honom i Bössan tillbaka igen; Twå dagar der efter kommer Michell Olofsson uti Inspectorens bod¹ till hans Hustru och begärer wäxla bem:te penningh, då Inspectorens hustru honom frågat hwar han bem:te penningh fått; emedan hon kände honom igen och såg sin Man för 2 dagar sedan läggia honom i Bössan tillbakas igen, hwarpå han henne swarat och sagdt sig hafwa fått honom af sin Swägers på munkelägret. Härpå blef Michell Olofsson inkallat och tillfrågat huru han fått penningen utur Bössan, swarade sig hafwa suttit i Sahl. Råntmestaren Cronbergs trappa, och när han skulle stiga up af trappan Bössan omhwälft, och penningen utur Bössan utrunnit, badh denne gången om förskoningh, han wille härefter bättre taga sig till wara; Men emädan han ofta tillförnde är befunnen med fyllerij, hwarigenom han sin dienst mycket försummar, och han altijdh blifwit så wäl af Borgmestare och Rådth här uti Politie Collegio som af Inspectoren Lars Håkansson förmahnt att ställa sig wäl och actsam uti sin dienst, men sådana förmahningar eij achtadt utan altijdh stält sigh otidig och stoorordig emoot Inspectoren, Thy kunde Collegium eij längre förtroo honom bem:te dienst, utan den samma honom upsade, och antogh Upsynings karlen Olof Höök som tillförnde uptagit de fattiga af gatorna i stället igen, efter han är flitigh och nycter, och förmahntes han wara trogen och flitigh i sin dienst».

»Emädan som ett stort Klagomåhl inkommer så af de högre som nedrigare at de fattiga dageligen så på gatorna som i husen öfwerlöpa fålk och begära allmosa, efter en dehl af de förordnade Upsynings Karlarna eij upwachta och göra sin dienst som de med rätta böör, Hwarföre hölt Collegium skiäligt at Rådman Herr Joel Hörner² skulle afsättia dem som finnas wara försummeliga och begifna på fyllerij, och tillsättia andra friska och starka Karlar igen, och såsom det altijdh klagas öfwer Johan Erichsson at han är begifwen på fyllerij och mycket försummelig i sin dienst; Thy skulle han afsättias och tagas Matz Jansson för detta ryttare om 35 åhr i stället igen».

»Sammaledes upsades Johan Lagg sin dienst efter han är mycket gam-

¹ Till inspectorer öfwer de fattiga valdes ansedda borgare, som utan ersättning åtogo sig dylik befattning.

² Föreståndare för fattigvården.

mal och elliest odugeligh, och antogs Erich Johansson en frisk dreng om 26 åhr i stället igen».

»Karl Nielsson som länge har tient, och nu är mycket gammal och skröpligh, afsattes och togs i fattigbröd i Danwijken utan någon medgift, efter han elliest uthi sin dienst warit mycket flitigh och nycter; i hans ställe sättes Michell Olofsson som tillförnde warit Collect Gubbe wid S:te Maria Kyrkia».

»Deriempte inkallades de andra Gubbarna och förmahntes alfwärligen att wara flitiga och nöchtra uti sin dienst, och i synnerhet Erich Larsson, som altijdh har Klagomåhl på sigh, at han är försummelig och drucken, blifwer någon uthaf dem härefter med försummelse eller fyllerij beträdda, skola de utan någon förböön blifwa ifrån sin dienst afsatte».

Politikollegii tjänares offentliga uppträdande var, synes det, icke alltid ägnadt att väcka förtroende och sympati. Detta kunde ej annat än öka de svårigheter, som kollegium hade att öfvervinna.

Om man ögnar igenom de af församlingarna kringssända stamböckerna¹ och jämför dem med politikollegii böcker, märker man snart, att allmänheten var företrädesvis benägen att lemna sina bidrag till församlingarna. I de uti stadens arkiv förvarade stamböckerna, tillhörande dessa senare, såsom »Book för the Hwsarma och Fattiga i Stockholm, Anno 1651» och öfriga, variera bidragen mellan 3,000 d:r kmt och andra helt obetydliga belopp. Vid sidan af de svenska gifvarne finnas icke så få tyskar, holländare och äfven fransmän, hvilka icke blott med en allmosa utan ofta äfven med några välvilliga ord ville betyga de fattiga sitt medlidande. Sålunda läses bl. a. i en af dessa stamböcker: »Till Guds namns Ära och de husarmas och de små barns underhåll, som varda tagna å gatorna ifrån tiggeri, gifver jag o. s. v.» eller »Zu Gottes Ehre und nach seinem Göttlichen Wohrte und Befähle die lieben Armen und Dürftigen zu Unterhaltung gebe und verehre ich o. s. v.», eller ock helt enkelt: »Le 5me Octobre 1653. Je promets de donner pour les pauvres 8 d. de cuivre. *Esmarth dict. Sully.*» — En fullständig förbindelse till fortsatta bidrag lyder exempelvis: »Ich Unterbenanter gelobe zu Gottes Ehre und Unterhaltungh der Armen diess Jahr Fünftzigh Dr K. Mt. Auch folgendess, so viel mein Vermögen sein wird, Jährl. zu geben. Actum Stockholm d. 3 Martii A^o 1653. *Zacharias Thede.*

Schnürmacher.»

Dessa löften om fortsatta bidrag till de fattigas underhåll infriades tyvärr icke alltid. Ädelsinnade människor funnos nog fortfarande, hvilka tid efter annan gjorde en donation till de fattigas förmån, men i det stora hela kan man säga, att allmänheten småningom tröttnade att lämna bidrag till

¹ I stadens arkiv finnas fem stamböcker, tillhörande olika församlingar och betecknade med ungefär lika benämningar, såsom: Book för the Hwsarma och Fattiga i Stockholm Anno 1651. — Book för the Fattiga och Husarma i Stockholm, i wästra Qwarteret. Anno 1653. — Book för the Fattige och Hwsarmme i Stockholm på Sudermalms indre Qvarter 1653 m. fl.

ändamål, som synbarligen icke medförde verkligt gagn, hvarken för de fattiga, som fortfarande lefde i stor nöd, eller för stadens bättre lottade invånare, som icke befriades från det plågsamma tiggeriet. Det hjälpte nu icke längre, att kungörelser utfärdades för att påminna om, att vissa allmosor till de husfattiga voro påbjudna vid kyrkliga förrättningar, såsom lysningar, begrafningar, tacksägelse m. m. samt »at om denna afgift eij strax ärläggas, blifwer ingen lysning eller tacksäjelse tillåten eller giord».¹ Kollektorna i kyrkorna blefvo allt mindre inbringande. Stamböckerna kringburos fortfarande af goda människor, men detta auktoriserade tiggeri framkallade allt större ovilja och alstrade slutligen kallsinnighet och hårdhet mot de fattiga. Där medlidandet med de behöfvande icke alldeles blifvit kväfdt, tillströmmade stamböckerna i allt större antal. De flesta inskrefvo sig dock endast för skams skull; många betalade icke och måste lagsökas. Oftast bestämdes summornas storlek efter besökarens eller den besöktes förmåga att öfvertyga eller låta öfvertyga sig. Härigenom blef fattigbördan högst orättvist fördelad mellan stadens invånare. Somliga fingo betala för mycket, andra ingenting.

En aldrig så liten axplockning ur politikollegii handlingar från förra hälften af 1700-talet vore tillfyllest för att visa de ekonomiska svårigheter, som denna myndighet hade att bekämpa. Öfvertygande böra följande tvenne utdrag ur vederbörande tjänstememorial få anses. I den ena skrifvelsen² till politikollegium säges: »Och som ibland de Huusfattige både finnes och höres en obeskrifwelig Jämmer och Klagan i synnerhet hos Penningefolket å Danwijken så wähl som de andra på Malmarne liggande älendige siuka Menniskiorna, hwilka intet äga dett ringaste till wärme, mycket mindre någon brödzbeta att uppehålla dess arma lijf med; Så har iag eij undgå kunnat, denna deras högst trängande nöd och angelägenhet detta Edla och Hög:de Collegium härmedelst i ödmiukhet att förebära; Bönfallandes fördenskull i lijka ödmiukhet dett täckes detta Edla och Hög:de Collegium, af dess wanlige Ömhjertighet och förbarmande emot the fattige, Gunstigast eftersinna alle möjliga utwägar, hwarmedelst dem en snar Hielp må kunna tillskyndat blifwa; I annor händelse fruktar iag sannerligen före, att större delen nu, (såsom allaredo wid detta års begynnelse skedt är) lära i dess stora elände döo bort och förgångne blifwa».

I den andra skrifvelsen³ äfvenledes till politikollegium anföres: »Förutan några få, som bedes före i församlingarne, hwilka här och där kunna blifwa någorlunda understödda och bisprungna, måste alle andre af 800 personers Anthal i brist af tillräckliga medell, lida nöd och försmägte, i synnerhet de fattiga 200 små wärnlöse barnen, jemte dett usla penninge-

¹ Publication, angående någon allmosa till de Huusfattige af alla Brudfolk, Barnsängs Hustrur och af dem som Gud af någon sjukdom förhulpit. Den 5 Sept. 1712. Tryckt i Stockholms stads ordinarier, D. 2 Sthlm 1734, s. 291 f.

² Politikollegii handlingar. Tjänstememorial den 20 nov. 1727. I Danvikens arkiv.

³ Politikollegii handlingar. Tjänstememorial den 22 jan. 1728. I Danvikens arkiv.

folket i Danwijken, hwilka på 4 månaders tid ingen den ringaste penning åtniutit och liggia nu i ett obeskriveligt elände, ja sannerligen fruchtansvärt, att dhe alle snart nog af Hunger och försmäktande förgångna blifwa: iag har så wäl för den allmänna nöd, som för handen är, som till bewakande af mitt Embete, ej underlåta kunnat, detta Edla och Hög:de Collegium sådant i ödmjukhet at föredraga, med lika ödmjuk begäran, att än ytterligare bref måtte afgå till Venerandum Consistorium här i staden, att den christeliga försorg och wårdande för the många fattiga kunde i så måtto i akt tagen blifwa, att deras Collecter ej hädanefter måge afstanna såsom ock de inkomster som Klockarne uppbära».

6.

Fattigunderstöd. — Remisser till fattigvårdsinrättningar. — Tiggares varning och bestraffning.

Fastän politikollegium hade att handlägga mycket annat än fattigvårdsärenden, togo dock dessa i anspråk den vida större delen af kollegii tid. Vid genomläsandet af protokollen kan man icke undgå att fästa sig vid ett och annat mål, som blottar åtskilliga skuggsidor af lifvet i hufvudstaden, såsom bristen på disciplin hos den s. k. stadsvakten, försummelse vid brandvakttjänstgöring, oordningar inom utskänkningsställena, osnygghet på stadens gator. Men, som sagdt, kollegii förnämsta uppmärksamhet ägnades förvaltningen af fattigvårdsinrättningarna och afhjälpan det af nöden bland de fattiga samt först och sist hämmandet af tiggeriet. Handläggningen af dessa viktiga ärenden belyses bäst med utdrag ur kollegii protokoll, af hvilka — för att begränsa den i öfrigt högst intressanta undersökningen — följande fattigvårdsmål för åren 1673—1703 må anföras.¹

Icke så litet besvär förorsakades kollegium af de fattige, som voro upptagna i stadens inrättningar, såsom exempelvis följande mål angående Danviks hospital torde visa.

»Emädan en frisk Kåhna Kerstin Olofz:dr benembdh hwilken niuter gemehnt brödh i Danwijken, hafwer beskylt de gamla Swijnpijgorna Just. Elisabeth Bohmläsarens hustru och Kerstin Munka, hafwa nu förliden höst bårt fördt en Gallt ifrån Danwijken hwilken skall wara gården tillhörigh, men som Just. Elisabeth hwilken nu siuk ligger och derpå anammat Herrans Nattwardh bekände sådant eij sandt wara, och Kerstin Munka 2:ne dagar

¹ Politikollegii protokoll och registratur för 1673 höra till de äldsta fattigvårdshandlingarna i rådhusets arkiv.

suttit i Därhuset på det hon skulle bekienna sanningen, dertill aldeles nekade och med Edh bekräftade samma bekännelse vara updictat, thy frågas om icke bem:de Kerstin Olofz:dr skall mista brödet för denna sin osanna beskyllningh, effter hon elliest är frisk och de andra i bem:te Stugu klagade öfwer hennes otijdiga lefwerne». — Härpå resolverade kollegium: »Skall mista sitt brödh på 1 Månadh».

»Och såsom sysslomannen beswärade sigh at en part af Brödren här i Danwijken Directionen oåtsporadt taga till sig sina barn och släckt, hwilka med tiden, sedan föräldrarne eller släkten faller ifrån, äre Danwijken til stoor gravation; Hvarföre tillsades samptliga at ehoo, som det wara måå, fördristar sig utan Directionens låf och minne intaga till sig någon här i Danwijken af egna Barn eller Släckt, skall Sysslomannen hafwa mackt samma Personer med Hugg och slagh igenom porten låta utdrifwa, och de andre som emot förbudh dem intagit, mista sitt brödh på 1 Månadh».

Följande »publication» eller kungörelse¹, som kollegium måste utfärda, bör i detta sammanhang omnämnas: »Såsom man med stort missnöje måst förnimma, det åtskilliga fattiga wed Danwijken så af mans- som qwinspersoner, hwilka intet äro duglige att tiena hoos ärligit folck mindre att rätt kunna föda sig sielfwa på något sätt, helst somblige hafwa feel på förståndet och en dehl elliest andra Bräckeligheter äro underkastade; dock lijkwähl taga sig den Owahnan före att löpa ifrån Danwijken uti Staden och på Malmarne, hwarest dhe af åthskilliga blifwa hysade, tagandes dhe sig äfwen den owanan före att gå ikring hela dagen och tiggia samt läggiandes sig sedan om nätterna i Krogar, och hwarest de hoos gement folck komma på 8 eller 14 dagars tijd, och enär man äntel. effter noga undersiökande får dhem igen, förebära dhe sig blifwit fasthuldne hoos en eller annan huusbonde och matmoder till att hielpa dem med något smått arbete: För den skull blifwer härmed allment Kundgiort, att så framt någon hädanefter beträdes i sitt Huus hysa eller hysa låta sådanne fattige hwilcka således från Danwijken lupit, så skall den samma till wederbörligt straff en sådan fattig å nyo i Danwijken inkiöpa då en sådan dersamma städes blifwit utstruken, så framt han den samma eij will aldeles till sig taga samt dess utan till 40 mk S:mt böter effter förordningen wara förfallen».

Svårigheten att vaka öfwer det folk, som tagit sin tillflykt till allmänna inrättningar, kan ju ofta nog vara ganska stor, men än större är svårigheten att rätt bedöma de fattiges behof af hjälp och på grund därav bevilja dem understöd.

För att underlätta förståndet af de typiska exempel på tilldelad fattighjälps, som här nedan anföras, torde det vara behöfligt att med åberopande af kollegii uttalade åsikter närmare angifva de principer, som kollegium sökt tillämpa vid pröfning af förekommande fattigvårdsfrågor och för hvilka redogöres i ett 1687 afgifvet memorial, där det bl. a. heter:

¹ Politikollegii publication den 6 mars 1714. I rådhusets arkiv.

»Till att giörligast förekomma och afwärja dät tiggerij som här på gatorne föröfwas, äro några wissa Personer antagna som dag- och stundel:n gå omkring i Staden och dess underliggiande Förstäder, förutan dät att åthskillige af Stadens Wacht anbefallt är dät samma wijdh ett och annat tillfälle att giöra jämbwähl dät giöra pläga, och där wahnartiga tiggare hoop:als af gatorna uphämpa, dee där sedan utj ett särskilt där till beställt rum i Stadzens Huus på Södremallm blifwa förwarade och så wähl där till deras Nampn samt Ohrten därifrån dee kombna äro som sedermehra utj Collegio omständeligen förhörda.

Första slags Fattige. — Dee bräckelige och oförmögne som på intet sätt sin föda förtiäna ej heller för deras elände och oförmögenheet skull ifrån Staden förwijsas kunna, låter man så wijda Inkombsten och Förrådet pröfwas kunna tillräckia, komma till Dannewijckz Hospital, hwarest dee sin behörige skiötzell och nödiga underhåldh bekomma.

Andra slags Fattige. — Iblandh samma optagne blifwa jämbwähl monge som mycket siuke och eländige äro, för deras eländigheet skull intagna i Fattigstugun widh St. Johannis Capell, hwarest dee hwar wecka eller hwar Lögerdag morgon niuta sitt tillagda Underhåldh à 3. 4. 5. 6 till 8 D:r Kmt och dät efter som Inkombsten af Collecten och Persohnernes torftigheet kan tåla och meritera, hwilket dem af Fattigskrijfwaren samt Tillsyningsmannen utj en af Rådmännens af Politie Collegio närwaru tillställt blifwer; Och så snart dee blifwa friske och komma till Hällsan igen, förskaffas dee hädan och förmanas taga sig tjänst eller och föda sig på annat lofligit sätt.

Tredie slags Fattige. — En deel som antingen äro födde här å Ohrten eller elliest i många Åhr här warit wijstandes men lijtet eller intet till Uppehälle hafwa, blifwa jämbwähl på dät sättet hulpne att dee widh Uthdeelningen som förrättas af Inspectoren (till hwilken Beställningh alltijdh tages en Eedsworen och wählbehållen Borgare) samt Fattigskrijfwaren utj en Rådmans af Politie Collegio närwaru, undfå af Collect Medlen hwar fiortonde dagh, antingen utj St. Clarae eller St. Mariae Kyrkior en wiss Penning à 3. 4. 5. 6. 7 och till 8 D:r Kmt.

Fierde slags Fattige. — Med dem som iblandh slijka optagna fattiga ifrån andre widtbelägne Ohrter, såsom Finland, Lijff Land, Curland och Pommern till Siöös, deels ifrån de närmare Provincier och Städer till Landz, utj en tämmelig myckenheet befinnes hijt komma under hwariehanda föregifwande, särdeles af Ansökningar så hoos höga Öfwerheeten om Löhner, som elliest om någon Nådegofwo hoos Majjestäterna, och hwad mehra af dem förebäras kan, förhålles sålunda, att när den Skiepparen kan igenfinnas som sådanne Personer hijt öfwerfördt, warder han straxt där till hållen, dem jämpte undfången Reesepeningh med sig tillbaka att föra, och han med dem förmaant att sådant ej oftare giöra. Och där som Skiepparen ej är igen att finna betingas andra Skieppare som emot en billig Penning för Fracht och Underhåldh dem öfverföra, hwar och en till sin Landzohrt dijt han hörer, med åthwarning att icke oftare igen att komma; blifwandes i lijka måtto dee som ifrån Landet och Städerne kombna äro med Reesepeningar hullpna och allesammans alfwarligen och wijdh Straff tillgiörandes hwar

till sin Ohrt förwijsta. Men som åtskilliga af desse senare ofta befinnas wara af sådant kynne att dee emot giorda åthwaringar blifwa här i Staden qwar, så låter man och sådanne när dee andre eller tredie gången beträdas medh Tiggerij, för deras wahnartigheet skull, och att hålla dem af gatorne och ifrån Kyrkioportarne, tiänligen näpsas och föras till Spinneriet på Barnhuset, jämbwähl nu mehra till Klädemakeriet på Södermalm, till att arbeta för födan, blifwandes sedan dee som i Barnhuus Spinneriet låta om sig spöria någon Bättring och uthlofwa att wela afstå medh Tiggerij, stälte på frij fot igen, och förmahnte att reese hädan, eller att taga sig något lofligit näringsmedell före».

Kollegium tillägger: »Oaktadt man således brukat och än brukar alla dee medell som hafwa kunnat uptänkias till att hämma, hindra och afskaffa det myckna Tiggeriet, kunnandes wij bewijsa att utj 3 Åhrs tijdh öfwer 542 Personer äro af gatorna optagne wordne, så hafwer man likwähl intet förmått dät så alldeles betaga, att icke än ofta Klagomåhl där öfwer spörjes, ty till denna Staden är ett tillopp af Tiggiare ifrån alla Ohrter och Landzändar, att man ännu är däröfwer nästan rådlöös, och intet weet hwad Medell och Uthwägar påfinnas kunna att hålla dem här ifrån eller och försee alla med Uppehälle, hälst när man anseer Beskaffenheeten af tjedernas åtskillnad i dät att Collecten åt dee Huusfattige icke indrager så mycket nu i Tree Månader som för detta uti En; förutan att dät som denna tiden i Kyrkiobäcken en faller är mycket ringa emot dät som förr plägar wara wahnt».

Följande exempel, valda bland mångfaldiga fattigvårdsmål, som äro antecknade i kollegii protokoll för ofvan nämnda år, må åskådliggöra de af kollegium uttalade principer och i öfrigt behandlingen af de fattiga.

»Een liten flicka Alma Pers:er ifrån Helsingelandh hwilken säges hafwa blifwit af den Onde förder till Blåkulla, bewilliades efter H:s Excellenz Hr Öfwer Ståthållarens begäran intagas i Danwijks frijbrödh och niuta $\frac{1}{2}$ kost emoot betahning af Fattig Cassan till dess Södermalms Cämbners Rätt här om fåår inqvirera och ransaka, hwarpå meddehltes Carl Andersson¹ en Sedell och att han ingalunda skulle låta något fremmande fålck gåå till henne».

»Såsom Solldaten Hans Jacobsson befinnes wara Hufwudswag och alldeles från sina sinnen kommen, så att han sielf wehlat springa i siöhn och afhända sig lifwet, om icke andre emellan kommit, som honom derifrån råddat; Altså beordrades Inspektoren wid Danwijken att emottaga honom och låta honom dersammastädes få åtniuta wahnligt underhåldh».

»Efter H:s Excell:tz Herr Öfwer Ståthållarens gåttfinnande bewilliades at en förrycht bätzman Arent Abrahamsson, hwilken en lång tidh här suttit i gamla Rådstugun fången, skall intagas i Danwijks Dåårhuus och niuta gemehn kost till H:s Excell:tz vidare resolution och befaltes Syssemannen Carl Andersson at han skulle låta förfärdiga en stark Jernkeed som skulle

¹ Syssloman vid Danviks hospital.

slåås fast i väggen och om foten på honom, at han ej må komma löös och göra Dannewijken eller de fattiga någon skada».

»Karin Larsdotter en fattig Styrmans Enkia hwilkens Mann för några åhr sedan uti stoor fattigdom är dödh blefwen, och nu nödgas gåå till sitt uppehälle och tiggia på gatan, begärade ödmukeligen henne måtte efterlåtas intagas i Danwijks gemehna Brödh på det hon icke måtte af Hunger försmächta, det henne afslagit blef för denna swåra tijden skull, men låfwades att så snart någon döör undan af dem som niuta hielp i Kyrkiorne skall hon i stället igen blifwa ihugkommen».

»Sadelmakaren Ertman Ludwich inkom och begärade dett hans gamla moder Elisabeta Jönsdotter kunde blifwa intagen uti Danwijks Hospital, men såsom bem:te hustru Elisabeta blef tillfrågat, om hon hade 300 Dr Kopp:mt att gifwa till Hospitalet för sikh, och hon dertill swarade sikh icke den ringaste utwäggh weta, några penningar att forskaffa; thy kunde hennes begiäran heller icke willfaras».

»En liten fåhnig Poike Johan benembd som är af gatan uptagen och intet kan göra beskedh för sikh hwarest ifrån han kommen är, ej heller om han hafwer sina föräldrar i lijfwet, skall intagas i fattigstugun på Brunkeberg och niuta till underhåldh 16 öre Kmt, imedlertijdh skall Upsyningsgubbarne spana efter hwarest gässen är hemma».

»Murdrengen Hindrich Thomson om 24 åhr, med sin hustru Brita Andersdotter och deras lilla son om 1¹/₄ åhr, som alle äro utkastade och siuke af gatan optagna, skola uti hospitalet wid St. Johannis intagas och niuta 10 mk Kmt hwar utdhelning tillsammans till dess dee kunna blifwa bättre».

»Kerstin Larsdotter ett litet Hittebarn om 3 åhr hwilket Modern haar satt ifrån sikh, hennes fader är Soldat och haar reest med de Nywårfwade Såldaterna till Tysklandh, weet intet hwarest modern är tillfinnandes; Hwarföre måste hon intagas i fattigstugun på Brunkeberg och niuta hwar wecka till underhåldh ¹/₂ Dr Kmt, hwarpå henne meddheltes en Sedell till Hr Mahlört».¹

»En fattig fånge Hans Jönsson som uti Tuchthuset är illa siuk blefwen, skall komma i fattigstugun på Brunkeberg och niuta 3 mk Kmt om weckan till underhåldh, dock så, at när han är frisk blefwen, skall han föras till Tuchthuset igen, och den återstående tijden arbeta».

»Stina Andersdotter en mycket siuklig Piga Båtzmans dotter, födder här i Staden, Fader- och Moderlöös, klagade sikh ej kunna blifwa herbergerat af någon för sina elaka Barns skull, och derföre hon nödgas liggia på Gathan. Skall komma i fattigstugun på Brunkeberg och niuta 3 mk om weckan till underhåld hwarpå hon bekom en Sedel».

»Inspectoren Falkenborgz utskickade Petter Hellbergh angaf att förleden Natt är ett spedt Hittebarn inlagt uti Hr Inspektorens Huus wid Skepzbroon, och han ej wiste hwem det giordt eller tillhörigt är, hwarföre befaltes Mahlört att han skulle låta lysa derefter i alla Kyrkior, och imedlertijdh låta taga barnet dädan, och skaffa någon fostermoder som det för 1 Dr Kmt om weckan upfostrar».

¹ Kassör vid politikontoret.

»En fattig Borgare Enckia, hustru Kerstin Mårtensdotter, om sina 70 år, som lefwer utj stor Armodh bewilliades att hädan efter och ifrån sidsta uthdehlningen beräknat, få åthniuta till underhålld wid uthdehlningen i St. Clarae Kyrkia, Een Dr Kopp:rmt om Månaden».

»Een gammall och uthfattig Änkia, hustru Malin Nilsdotter wid namn, om sina 95 år, som är mycket bräckeligh, bewilliades, att hädan efter och från sidsta uthdehlningen beräknat, få åtniuta till underhålld widh uthdehlningen i St Clarae Kyrkia sex mark Kopp:rmt om Månaden».

»Magdalena Divio en Chergiant Enkia födder i Ausburgh i Tysklandh derifrån kommen för 38 år sedan, hwilkens Mann warit Chergiant under Hans Kongl. Maj:tz Guardie men för 3 år sedan i stoor fattigdom dödh blefwen, är mycket siuk och elendigh, bad om det moijeligt wore, hon kunde fåå hielp med de andra fattiga i Kyrkiorna; Men såsom det för denna gången för tidsens Swårheet skull eij ske kunde; hwarföre låfwades henne så snart någon döör undan af dem som för denna tiden niuta underhåll i Kyrkiorna, skall hon komma i stället igen, och förmahntes deriempte eij gåå och tiggia på gatan, gafs till hielp 8 öre Kmt».

»Margareta Bengtzdotter een fattigh gam. Soldatz Enkia, födder här i Staden, hennes Mann tient i 35 år under Fahnan, haar ingen tingh att lefwa utaf, utan måste för sin fattigdoms skull gåå uth och tiggia. Hon förmahntes eij gåå och tiggia widh straff tillgiörandes, utan så snart någon dör undan af dem som niuta de fattigas penningar i Kiörkian, skall hon medh någon Hielp blifwa ansedder».

»Brita Johansdotter en ringare Hustru wid St. Jacob hwilkens Man lefwer och hon för hans otijdiga lefwerne skull nödgas till sitt underhåldh gåå och tiggia på gatan, men efter det är första gången hon med tiggerij är blefwen beträdder; Hwarföre skall hon slippa utan straff, och sedan Anders Larsson¹ föllia henne hem till sin Man och tillsäga honom, om han icke föder sin hustru wäl utan för hans otijdigheet skull hon nödgas gåå och tiggia på gatan, skall han det första hon för tiggerij blifwer uptagen alfwarligen straffat blifwa».

»Peer Peersson en fattig torpare ifrån Löfsta, hijtkommen nyligen i staden at sökia hielp hoos gått fälck för sin fattigdoms skull, sade sig eij hafwa tigt en Bijt bröd på 3 weckor, utan uppehållit och födt sig, sin hustru och barn med Agnar och Bark; Han blef denna gången släppter medh åtwarning at om han oftare gåår och tigger på gatan, skall han alfwarligen straffat blifwa, och tillsades med forderligast reesa hem igen, fick reese-penningar 3 mk Kmt».

»Erich Andersson en fähnig bondegässe ifrån Eckeröhn derifrån kommen för 2 dagar sedan, och såsom han öfwar grufweligit tiggerij på gatorna, och han elliest om han på något sätt blefwe här i staden underhållen alt för mycket skulle graveri Danwijken och Fattig Cassan; Altså befaltes Gubbarna at föllia honom 1 mijhl utom staden och förmahna honom at reesa på landet derifrån han kommen är; gafz till uppehälle 16 öre Kmt».

¹ Denne stadstjänare, liksom de i det följande omnämnda, var anställd vid politikollegium.

»Hindrich Andersson en Bondhe ifrån Eckolsundh, kommen derifrån för 10 weckor sedan, och arbetat här i Staden hoos gått folck, säger sig intet tigt uthan Gubbarne tagit honom när han hafwer suttit på en Portsteen wid Tyska Kyrkian och hwilat sig, sadhe sig willia reesa heem till Eckolsundh igen. Slapp denna gången uthan straaft medh förmahning att packa sikh hädhan heem till Eckolsundh igen, blifwer hann ännu en gång dermed beträdder skall han hafwa ett exemplart straff att förwänta».

»Karin Hansdotter en fattig Soldatz Hustru medh 2 st. barn, kommen förliden höst från Stettin, der hennes Mann är, dijt hon nu will reesa tillbaka igen, warit imellertidh i Brenkyrke Sochen, hoos Per Månsson i Tufwan, badh om reesepeningar efter hon nu är alldeles reesefärdigh till Stettin; Hon blef nu åtwarnader eij gåå och tiggia på gatan, utan tillsades gåå neder till Skutan och taga någon af Skiepfälcket med sig hijt up i Collegio, som kunde wittna med henne, at hon nu wille reesa bort med dem, då hon skulle strax fåå 10 Dr Kmt till reesepeningar, det hon och uthläfwade, fick imedlertidh till Hielp 3 D:r Kmt».

»Inkom 2:ne st. små barn Lars och Peer, Anders söner, hwilka i aftons hafwa kommit till gubbarna och bedt sig få blifwa hemma hoos dem i natt, efter de eij hafwa torchts gåå heem till sina föräldrar, derföre att de intet kunnat försambla så mycket åt Föräldrarna som de kunna wara nögda medh. Höök och Frijman skall föllia dem heem och sedan upkalla föräldrarna».

»Anders Swensson en Liten Stadztimbermans Sohn födder i Löfsta Sochen, men hans fader för 2 åhr sedan hijtkommen ifrån Landet och då blifwit Stadztimberman, gått i St. Clara Schola men sedan siuknat, derföre han nu stått och siungit för Portarne hafwa Gubbarne tagit honom, sadhe sikh willia nu åter på nytt gå i Scholan efter han är blifwen frisk; thy förskonades han denne gången för straf och förmantes eij återigen komma».

»Anna Erichsdotter en fattig ofärdig flicka födder här i Staden på Södermalm, hennes styffader är Timbermann på Slättet och modern lefwer, sade at föräldrarne intet willia wetta uthaf henne efter hon är ofärdig och intet kan arbete; Hwarföre befaltes Stadztienaren Andersson at föllia flickan hem till föräldrarna och dem tillsäija der flickan oftare blifwer för tiggerij uptagen skole de wara förtänkta at plichta med 40 mk Sölf:mt».

»Anna Danielsdotter en fattig flicka som gåår i Huusen här i Staden och siunger fuhla wijisor, bekände hennes Moder lefwa och boo på Träskbacken uti gården Jästehufwudh. Olof Erichsson befaltes at taga flickan och föllia henne hem till modern och tillsäija henne der hon icke håller sitt barn af gatorne ifrån tiggerij, skall hon alfwarligen straffat blifwa».

»Torsten Gummundson en fattig fougde Sohn ifrån Östergötlandh, derifrån kommen för 3 åhr sedan, är fader- och moderlöös, men gåår i Scholan i St. Catharina, sade sig hafwa tigt för det han wille sambla så många panningar som han kan att få köpa en Psalmbook före. Han slapp denna gången utan straf och förmahntes eij gåå och tiggia. Stadztienaren Gustaf Matsson fick 5 mk Kmt at bära till hans Praeceptor at kiöpa honom en Psalmbook före».